

Om vidnepligtens begrænsning i norsk straffeprocess.

Av lagmand *Salomonsen*.

(Slutning).

Fritagelse for vidnesbyrd.

Vidnepligten gjælder kun for retslige afhørelser. I stor utstrækning afhøres vistnok vidner også av politiet, men dette er altid en frivillig sak.

Forudsætningen for enhver straffeprocessuel vidnepligt er naturligvis derhos, at der foreligger en strafforfølgning. Der må enten være anlagt straffesak, eller der må pågå »retslig forundersøkelse« (se vor lovs 22de kapitel) eller retslig »efterforskning«.

Dette sidste begrep kan volde nogen vanskelighet. Det forklares i lovens § 264 saaledes: »Efterforskningens oiemed er at fremskaffe oplysninger, som er tilstrækkelige til at bestemme, om retslig forfølgning skal indledes mot nogen bestemt person ved begjæring om retslig forundersøkelse eller ved beslutning om tiltale« o. s. v. (jfr. den danske lovs § 789). Efterforskning kan således foregå og vil selvfølgelig meget hyppig foregå, forinden det endnu er på det rene, om der er forøvet nogen strafbar handling, og forinden der endnu haves mistanke mot nogen bestemt person; efterforskningens hensigt er jo netop at søke dette opklaret. Men paa den anden side er det lovens forudsætning, at der dog altid skal være en rimelig foranledning til efterforskningen. Der må foreligge en

eller anden omstændighet, som berettiger til mistanke om, at en bestemt strafbar handling er forøvet. Ingen kan vistnok forbyde politiet — tvertimot kan det efter omstændighetene være dets pligt — at anstille undersøkelser efter forbrydelser i sin almindelighet, og uten at undersøkelsen foreløbig tar sigte på noget bestemt tilfælde; men en »etterforskning« i lovens forstand blir dette ikke. Der foreligger overhodet endnu ikke nogen straffeprosesuel virksomhet, og politiet har derfor heller ingen adgang til at begjære retslige avhørrelser av vidner.

I andre tilfælde kan etterforskningen være lovlig nok; men der opstår pludselig spørsmål om mulige nye overtrædelser, uten at mistanken endnu har fåt såvidt bestemthet, at etterforskningen kan siges også at omfatte disse. Her må vidner, som er indkaldt for retten for at forklare sig i etterforskningens interesse, kunne negte at forklare sig om disse mulige nye tilfælde. Forklaringen vilde her i virkeligheten være at likestille med en anmeldelse; men ingen skal gjennom vidnepligt tvinges til at optræde som anmelder. Hvor grænsen her er at trekke mellem sådanne tilfælde og de andre tilfælde, hvor vidneforklaringen må siges at ligge indenfor etterforskningens ramme, kan ikke bestemmes ved nogen almindelig regel, men må avgjøres efter hver enkelt saks ejendommeligheter. Avgjørelsen kan ofte være vanskelig nok; ti også en lovformelig »etterforskning« må efter sin natur ofte være noget ubestemt både med hensyn til de handlinger og de personer, som er dens gjenstand, således at vidnerne ikke sjelden blir forpligtet til at opplyse både om nye straffbare handlinger og om nye skyldige. Hvad det beror på, er om det nye står i nær sammenheng og naturlig forbindelse med det tidligere, eller om det i virkeligheten dreier sig om en inkvisition angående mulige andre forbrydelser, for hvilke man endnu intet holdepunkt har. Spørsmålet har ganske ofte været forelagt retterne, og man har også flere avgjørelser av Højeste-

rets Kjæremålsutvalg, som flere gange har fritat vidnet for at forklare sig av den her omhandlede grund. I en efterforskning mot en bestemt person for smugling, blev således — for at nævne nogen eksempler — et vidne fritat for at besvare et spørsmål, om han kjendte til, at vedkommende »nogensinde har gjort sig skyldig i smugling eller forsøk derpå«. I et andet tilfælde, hvor politiet hadde indledet efterforskning for ulovlig brændevinssalg på helt løs mistanke, fritoges den person, som hadde været i besiddelse af brændevinet, fra at oplyse, av hvem han hadde kjøbt det. I et tredje tilfælde, hvor efterforskningen gjaldt forfalskning av bestemte dokumenter, begjærte politiet av et vidne utlevering av alle de gjældspapirer, som i de sidste 5 år var indfriet av sigtede, og som berodde hos vidnet, for derigjennem at søke oplyst, at sigtede hadde gjort sig skyldig også i andre falsknerier. Vidnet blev fritat herfor og vilde konsekvent også måtte ha været fritat for at forklare sig om disse papirer, hvis dette var blit begjært.

Det her omhandlede spørsmål vedkommer forøvrig kun delvis spørsmålet om vidnepligtens omfang. Ti det er domstolenes pligt *ex officio* ikke at avkræve vidnesbyrd om ting, som ligger utenfor en efterforsknings lovmæssige område, og om en selvstændig ret for vidnet til at begjære sig fritat kan der derfor kun tales, naar det alene er vidnet, som paa forhånd kan vite, at den opplysning, som søkes, er av den art, at den falder utenfor efterforskningens ramme. Denne betragtning gjør sig end mere gjældende, når der spørres om, hvad virkning det skal ha, at strafforfølgingen lider av andre processuelle feil, som bør hindre dens fremme, eller det påståes, at den handling, forfølgningen gjælder, ikke er strafbar, eller at den, som har indledet forfølgningen, ikke er påtaleberettiget. Disse ting er det domstolens pligt *ex officio* at påse er i orden, og den må, når så findes ikke at være tilfældet, negte at fremme ethvert

rettergangsskridt, deriblandt også avhørelse af vidner. Der blir derfor ikke her tale om nogen selvstændig ret for vidner til at begjære sig fritat. Fremmer domstolen forfølgningen, idet den finder, at der ikke er sådanne feil som de nævnte tilstede, avgjøres i og med dette også spørsmålet om vidnepligt, og vidnerne har ikke lovlig adgang til på samme grundlag at protestere mot at avgi forklaring. De har derfor efter min mening heller ikke adgang til at få rigtigheten af domstolens beslutning om at fremme saken og derigiennem at avkræve vidner forklaringer prøvet ved høiere ret; saadan adgang tilkommer blot sakens parter. Denne mening, som jeg har nærmere begrundet i min kommentar til den norske straffeprocesslov I s. 207 flg., har dog ikke hittil været fulgt i praksis, hvor man i flere tilfælde har indrømmet et vidne en selvstændig ret til at få prøvet ved høiere ret, om han var pligtig til at forklare sig i en sak, hvor f. eks. det påtalte forhold påstodes ikke at være strafbart og hvor derfor vidneforklaringen påstodes ingen strafferetlig interesse at ha. På samme måte som de her omhandlede tilfælde må også det tilfælde behandles, at vidnet protesterer mot at forklare sig, idet han anfører, at hans forklaring ingen interesse vilde ha for saken i faktisk henseende, da de ting, som han vilde kunne gi oplysning om, ikke vedkommer denne eller ialfald ingen betydning kan få for utfaldet. Også her skal domstolen i tilfælde ex officio negle avhørelsen, og besluttes den fremmet, skulde der ikke tilkomme vidnet ret til at få denne avgjørelse prøvet gjennom anvendelse af retsmidler, men heller ikke her følges denne mening i praksis.

Nogen mere indgående behandling av disse spørsmål skal imidlertid ikke her finde sted, da de ligger utenfor den egentlige gjenstand for nærværende fremstilling. Av samme grund forbigår jeg også enhver drøftelse av, hvori vidneplikten egentlig består — om den innskærper sig til at være en pligt til at meddele, hvad man har erfaret

gjennem sine sanser, eller om den også omfatter pligt til at uttale meninger eller maaske endog til at trække slutninger eller anstille undersøkelser. Jeg skal blot kortelig nævne, at dette sidste i Norge ikke går ind under vidnepligten, men danner gjenstanden for de bevismidler, som vi kalder sakkyndige og granskning. Jeg skal i det følgende blot omhandle de tilfælde, hvor der er tillagt et vidne en særskilt ret til at negte at forklare sig om det, som vidner i almindelighed er forpligtet til at avgi forklaring om.

Det mest omfattende av disse tilfælde findes i vor lovs § 176, som lyder således:

»Fritagen for forpligtelse til at vidne er:

»1. Sigtedes egtefælle; er egteskapet opløst ved »skilsmisse, gjælder fritagelsen fremdeles, forsåvidt »den æskede forklaring angår begivenheter før »skilsmissen,

»2. Sigtedes forlovede, forsåvidt forlovelsen var »indgået før handlingens forøvelse,

»3. Sigtedes slegtninge i op- og nedstigende »linje, søskende og likeså nær besvogrede.

»Fremkaldes nogen, der befinder sig i et av »fornævnte tilfælde, som vidne, skal han gjøres »opmærksom på, at han kan undslå sig for at av- »give forklaring. Har han påbegyndt den, kan han »vægre sig for at fortsætte eller for at lade sig ed- »fæste.

»Den sigtedes fosterforældre og fosterbørn kan »av domstolen fritages for at vidne.«

Denne bestemmelse er, som det vil forståes, begrundet i humanitetshensyn. Det vilde være hårdt og unaturlig at tvinge nogen til at vidne mot sine allernærmeste og derved bringe straf over dem, og det vilde let kunne medføre ufred og ulykke inden familjekredsen. Den forklaring, som man fremtvang, vilde derhos ofte være af liten nytte; thi fristelsen til at forklare sig usandfærdig vilde

ofte være så stor, at mange vilde ligge under for den. Men dette viser, at vidnetvang her er uretfærdig, og at den også er uklog; ti det kan ikke være i det offentliges interesse at fremlukke nye forbrydelser; da er det i tilfælde bedre, at en allerede begået forbrydelse ikke blir straffet.

Disse betragtninger har gjort, at man i de fleste lande har indført bestemmelser av lignende indhold som den anførte § 176, -- nogen mere, andre mindre vidtgående. Dette gjælder dog ikke den nye danske lov, hvor bestemmelsen, som fandtes i et tidligere utkast til loven, senere blev strøket, øiensynlig av frygt for, at strafforfølgningens effektivitet skulde bli for meget svækket. Denne frygt er dog efter de erfaringer, vi helt siden 1867 i Norge har om spørsmålet, noget overdreven. I årenes løp kan det vel ha hendt nogle eller flere gange, at en strafforfølgning har måttet indstilles, eller at en sak har endt med frifindelse, på grund av bestemmelsen. Men særdeles ofte har dette ikke været; ti søker man godt, vil man i mange av disse tilfælde finde andre beviser, som til en viss grad kan erstatte det bevis, som man må gi slip på. Og lykkes ikke dette, er det visselig overensstemmende med den almindelige retsfølelse hos os, at frifindelsen er at foretrække fremfor den her omhandlede vidnetvang.

Hvad jeg her har anført, har anvendelse på de tilfælde, hvor vidnets forklaring vilde være til skade for den sigtede. Anderledes vilde saken stille sig, om bestemmelsen skulde medføre, at også omstændigheter, som er til hans fordel, ikke blev oplyst. Men faren herfor er forsvindende liten, da vidnet i sådanne tilfælde selvfølgelig som regel ikke vil gjøre bruk av sin fritagelsesret, men forklare sig. Undtagelser kan vistnok forekomme, navnlig hvor vidnet trods sit slektskap med sigtede ønsker denne straffet; dette kan skyldes fjendskapsforhold eller egen interesse. Tænkes kan det også, at forklaringen samtidig

med, at den vilde være til fordel for sigtede, vilde være ubehagelig eller skadelig for vidnet selv, og at han av den grund negter at avgi den, skjönt han intet egentlig ønske har om at se sigtede straffet. Men tilfælde som de her nævnte er i og for sig sjeldne, og endnu sjeldnere er det, at vidnesbyrdet vilde være av nogen avgjørende betydning for sakens utfald. Må det imidlertid indrømmes, at de overhodet kan forekomme, kan det heller ikke negtes, at dette er en svakhet ved bestemmelsen, således som den er formet i den norske lov, og at der kunde være spørsmaal, om ikke fritagelsesretten — i likhet med hvad der i den danske lovs § 161 bestemmes for borgerlige sakers vedkommende — hellere burde været indskrænket til kun at gjælde forklaringer, som vilde være til skade for sigtede. Men ogsaa dette vilde være forbundet med betænkeligheter. Fritagelsen kom ikke da til at omfatte hele vidnets forklaring, men kun enkelte spørsmål, og det vilde i mange tilfælde være yderst vanskelig eller endog umulig for vidnet at avgjøre, om besvarelsen vilde være til skade for sigtede eller ikke, og endnu vanskeligere vilde dette være for retten, når den ikke vet, hvad besvarelsen vil gå ut på. Hertil kommer, at negtelsen av at besvare et spørsmål under påberåbelse av, at besvarelsen vilde være til skade for sigtede, i og for sig er egnet til at indvirke på bedømmelsen. Dommerne kan umulig helt bortse derfra og kan efter omstændighetene endog være fristet til at opgjøre sig en sandsynlighetsmening om, hvad svaret vilde ha gåt ut på. Dette er naturligvis uriktig, men det ligger i den menneskelige natur, at den slags betragtninger — muligvis helt ubevisst — spiller en rolle for den, som ikke er bundet ved faste bevisregler, men dømmer efter fri overbevisning. Anderledes stiller det sig i så henseende, når vidnet benytter sig av en ret til at negte enhver forklaring. Ogsaa dette kan vistnok opfattes som en mistænkelig omstændighet for sigtede; men her er fristelsen

for dommerne til at la dette få indflydelse på bedømmelsen af saken langt mindre, og det er i mange tilfælde også ganske unødvendig, at dommerne blir bekjendt med negtelsen; ti i almindelighet vil denne foreligge allerede under forundersøkelsen, og hvis der ikke er nogen grund til at tro, at vidnet i mellemtiden skulde ha ombestemt sig, bør han overhodet ikke indstevnes som vidne til hovedforhandlingen.

Disse grunde er for mig avgjørende til at holde på bestemmelsen således som den er git i den norske lov. Noget eksempel på, at der på grund av den ikke er blit oplyst omstændigheter, som talte til tiltaltes fordel, med den følge at denne er blit urettelig dømt, kjender jeg ikke.

Bestemmelsens fortolkning frembyr ikke mange vanskeligheter. Det er likegyldig, enten slegtskapet grunder sig på ekte eller uegte fødsel: Besvogret er man blot med sin egtefælles slegtninger eller med sine egne slegtningers egtefælle; derimot er egtefællernes slegtninger ikke besvogret indbyrdes. Svogerskapet beholder sin virkning, også efterat det egteskap, hvori det har sin grund, er opløst ved død eller ved skilsmisse; herom er der dog forskjellige meninger. Ved forlovelse forstås naturligvis blot en virkelig, alvorlig ment avtale om egteskaps indgåelse. Det er slegtskapet, svogerskapet o. s. v. til sigtede, det kommer an på: den person, mot hvem forfølgningen er rettet, og som på grund herav indtar en partsstilling enten på sakens foreløbige stadier, eller efterat tiltale er reist, i hvilket sidste fald sigtede kaldes for tiltalt. Det er den formelle stilling som sigtet, som er avgjørende. Er der flere sigtede, blir således den enes slegtninge fritat for at forklare sig også om de straffbare handlinger, som blot en av de andre er sigtet for. Denne vanskelighet kan dog undgås ved, at man skiller sakerne ad.

At vidnet står i sådant forhold til sigtede, som i paragrafen omhandlet, må selvfølgelig godtgjøres. Løse påstande i saa henseende fra vidnets side er ikke til-

strækkelige. Det har f. eks. flere gange hændt, at et vidne løgnagtig har påståt at være forlovet med sigtede, eller at han har kaldt forlovelse, hvad der i virkeligheten blot var et løst kjærlighetsforhold. Vidnet er dog ikke overlatt til helt på egen hånd at skaffe de nødvendige beviser, idet det er påtalemyndighetens pligt også i denne henseende at søke oplyst alle omstændigheter, som har betydning for straffesaken. Kan ikke forholdet godtgjøres på anden måte, er der adgang til at avkræve vidnet edelig forsikring, som isåfald er avgjørende.

Det er ene og alene vidnet selv, som har at bestemme, om han vil benytte sig av fritagelsesretten eller ikke; sigtedes ønske i så henseende har ingen betydning, og han blir derfor heller ikke spurt derom. Det gjelder her en rent personlig ret for vidnet, og også børn har bestemmelsesretten på egen hånd, uten at vergen kan gripe ind. Er barnet så litet utviklet, at det ikke er istand til at opfatte spørsmålet eller opgjøre sig en mening, er det rettest, at forklaringen ikke mottages. Ti man må alltid ha visshet for, at forklaringen er frivillig. Derfor foreskriver også loven, at vidnet på forhånd skal gjøres opmerksom på sin ret, og bl. a. forat dette bud skal kunne opfyldes, foreskriver loven på et andet sted, at ethvert vidne, »hvor dertil er opfordring«, skal spørres om sit forhold til sigtede, før han begynner at avgi forklaring. Er det blit forsømt at gi vidnet den foreskrevne underretning, er dette en feil, som, hvis vidnet har forklart sig under hovedforhandlingen, efter omstændighetene (∴: »naar det findes sandsynlig, at feilen kan ha virket bestemmende på dommens indhold«) vil medføre forhandlingens og dommens ophævelse. Er det under forundersøkelsen feilen er begått, vil den derimot i almindelighet ingen følger få; det bør endog antages, at en sådan forklaring kan oplæses under hovedforhandlingen, hvis vidnet negter at forklare sig under denne. Om dette sidste er der dog delte meninger.

Når slegtninger av sigtede på denne måte er frital for at avgi forklaring, så må en tilsvarende ret såmegetmere tilkomme sigtede selv. Herom henvises til, hvad der foran er uttalt om utelukkelse fra vidnesbyrd, og hvor det er sagt, at sigtede aldrig er forpligtet til at forklare sig, og at hans forklaring, hvis han avgir en sådan, aldrig er at anse som en vidneforklaring. Hermed er dog ikke spørsmålet om, hvilke rettigheter der i heromhandlede henseende skal tilkomme den, som mistænkes for en strafbar handling, uttømt. Det kan jo nemlig meget vel hende, at han avkræves forklaring, forinden han endnu er blit sigtet for handlingen. Tidspunktet for når en mistanke skal gå over til en sigtelse, kan efter omstændighederne være mere eller mindre tilfældig, idet det beror på et skjøn, når det skal ske. Når påtalemyndigheden finder, at efterforskningen ikke længer gjælder undersøkelser angående handlingen i sin almindelighet, men at mistanken mot en person er blit så sterk, at forfølgningen nu må siges at være rettet mot denne bestemte person, skal den sigte ham, og på samme måte har retten adgang til at behandle som sigtet en person, som påtalemyndigheden begjærer avhørt som vidne, men som indtar en sådan stilling i saken, at forfølgningen efter rettens skjøn i virkeligheten er rettet mod ham. Sigteelse avhænger altså av et skjøn fra påtalemyndighetens eller fra rettens side. Vedkommende person kan vistnok selv anmode om at bli behandlet som sigtet, men avgjørende er en sådan anmodning på ingen måte. Som det av dette vil forståes, vil det meget hyppig indtræffe — særlig i begyndelsen av en efterforskning, — at den person, som er skyldig i den strafbare handling, efterforskningen gjælder, blir avkrævet forklaring om denne som vidne, og han stilles på denne måte valget mellem enten at lyve eller at fremskaffe bevis for sin egen skyld. I andre tilfælde, hvor vedkommende ikke er skyldig i den handling, som nu er under efterforskning, og hvor han derfor utvilsomt

er forpligtet til at vidne om denne, men hvor han er skyldig i andre strafbare handlinger, kan det hende, at han under sin vidneforklaring blir stillet spørsmål, som han ikke kan besvare sandfærdig uten at røbe noget om sin forøvelse av disse andre handlinger. Men på denne måte gjennom vidnepligt at tvinge nogen til at avgi tilståelser går naturligvis ikke an, og det er derfor klart, at regelen om, at sigtede kan negte at avgi enhver forklaring og er forbudt at avgi vidneforklaring, tiltrænger et supplement.

På samme måte trænger også den foran omhandlede bestemmelse i § 176 om slegtningers fritagelsesret et supplement for det tilfælde, at vedkommende endnu ikke er blitt sigtet for den strafbare handling, hvori han har gjort sig skyldig.

Disse supplerende bestemmelser gives i lovens § 177, som er sålydende:

»Enhver kan fordre sig fritaget for at besvare
»spørsmål, hvis besvarelse kan forutsættes at ville
»utsætte ham eller nogen person, til hvem han
»står i noget sådant forhold, som i § 176 nævnt,
»for straf eller tap av den borgerlige agtelse.

»Dog kan retten negte fritagelse, når forholdet
»hører til de i § 176, sidste led omhandlede.«

Ved denne bestemmelse indrømmes der, som det vil sees, ikke nogen ret til at negte at avgi enhver forklaring — således som efter § 176 —, men alene ret til at negte at besvare enkelte spørsmål, — en innskærnkning som følger af sakens egen natur. Vidnet kan nårsomhelst under avhørelsen benytte sig av denne sin fritagelsesret, selv om han allerede har besvart andre spørsmål, som han heller ikke var forpligtet til at besvare.

Paragrafen indeholder ikke nogen til § 176 andet led svarende bestemmelse om, at dommeren uttrykkelig skal gjøre vidnet opmerksom på hans ret; men det er en selvfølge, at så bør ske overall, hvor der antages at kunne bli spørsmål om paragrafens anvendelse, og det er en

rettergangsfeil, hvis det isåfald undlates. I praksis pleier man at gjøre alle vidner bekjendt med bestemmelsen, idet man indtar nogen ord herom i den formaning, som forut for avhørelsen rettes til ethvert vidne.

Fritagelsesretten foreligger, når »besvarelsen kan forutsættes at ville« ha de i paragrafen nærmere bestemte følger for vidnet selv eller for hans nærmeste. Heri ligger naturligvis ikke, at dommeren skulde forsøke at gjøre sig op en mening om, hvad svaret sandsynligvis vilde komme til at gå ut på, for så at la indholdet av dette formodede svar være avgjørende. Det er alene spørsmålets indhold, som det kommer an på. Er dette av sådan art, at en besvarelse enten i den ene eller den anden retning kan medføre de omhandlede følger, er vidnet fri for at svare. Vidnet behøver derfor også kun at påberåbe sig, at spørsmålet er av denne natur, og det er ikke nødvendig at påstå, at besvarelsen i dette foreliggende tilfælde virkelig vilde medføre følgerne. Dette sidste vilde jo som oftest være det samme som at avgi det svar, som han netop skal være fritat for at avgi. Undertiden vil det imidlertid ikke fremgå allerede af spørsmålet, at besvarelsen er av sådan farlig art for vidnet. Et tilsyneladende høist uskyldig spørsmål, f. eks. om hvor vidnet til en bestemt tid befandt sig, kan trække efter sig svar, som viser, at vidnet er skyldig i en strafbar handling. I sådanne tilfælde er vidnet, hvis han påstår sig fritat for at svare, pliktig til at forklare, såvidt det er mulig uten at røbe sig selv, hvad det er, som gjør spørsmålet farlig for ham. Men som oftest vil jo denne forklaring måtte bli høist ufuldstændig, og man har da her intet andet at falde tilbake på end den tidligere i en anden forbindelse nævnte bestemmelse i § 179 om, at vidnet kan avkræves edelig forsikring om, at spørsmålet er av anførte art, i hvilket fald denne forsikring er avgjørende.

De skadelige følger for vedkommende, som det efter paragrafen kommer an på, er for det første strafansvar.

Om straffen vilde bli stor eller liten, er likegyldig; selv den ubetydeligste politiforseelse kommer i betragtning. Det er et spørsmål, om ikke loven i sin bestræbelse for at være konsekvent her har gått vel vidt. Principet om at ingen skal være forpligtet til at anklage sig selv eller sine nærmeste er selvfølgelig riktig, men har ingen synderlig praktisk interesse, hvor det gjælder en bagatelforseelse, som intetsomhelst skår medfører i vedkommendes anseelse, og hvis eneste følge er en ubetydelig pengemulkt. Den danske lov har da også i sin tilsvarende bestemmelse (§ 161) indskrænket fritagelsesretten til kun at gjælde, når svaret forutsættes at ville utsætte vidnet for »tab af borgerlig agtelse eller velfærd«, hvilket dog vistnok er at gå for vidt i motsat retning. Nogen egentlig skade i praksis har forøvrig bestemmelsen, såvidt vites, ikke gjort. Ti det vil naturligvis hore til de store sjeldenheter, at en forklaring av nævnte art vilde være av nogen avgjørende betydning for en straffesak; — det skulde da være, at selve saken angik samme ubetydelige forseelse som den, vidnet i tilfælde måtte erklære sig skyldig i, men isåfald er det jo blot rimelig, at vidnet kan negte forklaring.

Er strafansvaret av en eller anden grund bortfalt, ophorer også fritagelsesretten. Så er f. eks. tilfældet, hvis straffen er præsribert, eller hvis vedkommende allerede ved upåankelig dom er ilagt straf for handlingen; har dommen lydt på frifindelse, vil det bero på, om der efter de almindelige regler er adgang til at gjenopta saken, når den frifundne efter dommens avsigelse avgir tilståelse. På samme måte bortfalder den her omhandlede fritagelsesret, når den påtaleberettigede har frafaltt forfølgning mot vedkommende. Sålänge denne frafaldelse kan omgjøres av overordnet myndighet, eller sålänge den privatformærmede har adgang til i privat straffesak at forfølge saken, — sålänge med andre ord forfølgningens indstillen ikke er blit endelig, består dog naturligvis fritagelsesretten, medmindre det efter de nærmere omstændigheter må ansees

ganske utelukket, at der vil bli gjort bruk av denne adgang. Hvis det kan belegnes som praktisk talt ganske sikkert, at strafansvar ikke vil bli gjort gjældende mot vedkommende, ansees han pliktig til at forklare sig, uanset at de lovlige frister for omgjørelse endnu ikke er forløpet; ti forklaringen »udsætter« ham isåfald ikke for strafansvar. Herfor haves der flere retsavgjørelser.

Muligheten for strafansvar er imidlertid ikke det eneste, som berettiger et vidne til at negte besvarelsen av spørsmål. I klasse hermed stiller loven »tap af den borgerlige agtelse«, og som det vil forståes, vil denne fritagelsesgrund lettelig kunne få anvendelse, hvor vedkommende har gjort sig skyldig i en strafbar handling, for hvilken straffen på en av de netop nævnte måter er bortfaldt. Ikke enhver strafbar handling er dog av denne art; ofte er den av en sådan natur, at den ikke i nogen nævneværdig grad forringer den almindelige agtelse, som vedkommende nyder. Dette vil regelmæssig være tilfældet med små politiforseelser eller andre mindre lovovertrædelser, som ikke går på karakteren løs. Man har f. eks. en avgjørelse av Højesterets Kjæremålsutvalg, hvorved en person, som sammen med andre hadde været sigtet for ulovlig jagt, men mot hvem forfølgningen var blit indstillet efter bevisets stilling, blev pålagt at vidne i saken mot de andre, idet strafansvaret var bortfaldt ved forfølgningens indstillen, og idet hans mulige deltagelse i ulovlig jagt eller den omstændighet, at han som vidne måske kommer til at avgi en forklaring, der strider mot den av ham tidligere som sigtet avgivne, ikke antoges at utsætte ham for tap af den borgerlig agtelse. En lignende avgjørelse haves i en sak angående ulovlig salg af brændevin og øl. I en anden sak angående samme slags forseelse, hvor imidlertid forholdene var noget anderledes, kom imidlertid Kjæremålsutvalget til et motsat resultat. Overhodet vil det naturligvis også ved mindre lovovertrædelser i mange tilfælde komme an både på de nær-

mere omstændigheter, som er knyttet til overtrædelsen, og på vedkommendes person. Hvad der vilde bevirke tap av borgerlig agtelse for den ene, f. eks. for en prest eller en lærer, kan meget vel ansees for nokså uskyldig for en anden, til hvem man ikke kan stille særlig sterke fordringer enten på grund av hans stilling eller av andre grunde.

Hvad der skal forståes ved »tap av den borgerlige agtelse« er forøvrig i alle tilfælde et skjønnsspørsmål, som må avgjøres efter de konkrete omstændigheter. Det kan naturligvis meget vel være andet end strafbare handlinger, som utsætter for sådant tap. Den kommission, som utarbejdet utkast til loven, og som foreslog nævnte bestemmelse, uttaler som begrundelse følgende: »Efter vor mening gives der handlinger, der, skjønt de ikke utsætter for straf, dog i den grad kan nedbryte vedkommendes borgerlige stilling og anseelse, at man ikke uten største inkonsekvens her kan behandle dem anderledes end de strafbare. Specielt hvad angår usedelighet, må det til og med bemerkes, at den ialfald efter vor gjældende ret ofte står på det strafbares grænse. Simpel utugt er således vistnok ikke i sig selv strafbar, men kan dog indgå som et led i en forbrydelse, hvis gjerningsindhold intet andet er end en række sådanne straffri enkelte utugtshandlinger. Det har da også nu under vor gjældende lovgivning i Højesteret været dissens om man ikke her måtte anerkjende en fritagelsesgrund. Udkastet siger: »Tap av den borgerlige agtelse«, en forminskelse er da ikke nok; men der fordres noget, der fuldstændig rykker vedkommende ut av den stilling, han tilforn har indtat. Hvad dette er, er vistnok ofte tvilsomt og vil tillike variere efter de forskjellige steder og samfundsklassers opfatning«.

Som det sees, har lovens forfattere ment, at der må meget vanærende handlinger til, forat der skal foreligge ret til at negte vidnesbyrd, og dette har de villet uttrykke ved at bruke ordet »tap« i motsætning til »formin-

skelse«. I praksis forståes imidlertid bestemmelsen mere lemfældig. Enhver nedsættelse eller skade i den almindelige agtelse av nogen væsentlig betydning ansees tilstrækkelig, selv om ikke vedkommendes gode omdømme helt ødelægges. Det er agtelsen blandt almindelige bra og forstandige folk, som herved kommer i betragtning; at opfatningen inden enkelte kredse kan være en anden, er likegyldig, selv om vedkommende hører til en sådan kreds. Derimot vil, som også nævnt i motiverne, den almindelige opfatning meget vel kunne variere til de forskjellige tider og være avvikende på de forskjellige steder.

Om tap av borgerlig agtelse vil der vanskelig i noget tilfælde kunne bli spørsmål, medmindre der foreligger noget i moralsk henseende forkastelig. En påvisning av mangler ved vedkommendes forstand eller åndsevner vil i og for sig ikke kunne betegnes på denne måte. Der foreligger således en retsavgjørelse for, at en persons dötter er forpligtet til at forklare sig om, hvorvidt faren er åndelig sløvet.

Andre følger for vedkommende end de nu omhandlede, — at han utsættes enten for straf eller for tap av den borgerlige agtelse — kommer ikke i betragtning efter norsk lov. Et vidne er således forpligtet til at forklare sig, selv om forklaringen kan medføre de største økonomiske tap for ham; han måtte f. eks. i tilfælde være forpligtet til at oplyse om driftshemmeligheter, hvorpå hele hans bedrift beror. At forklaringen av en eller anden grund er i høieste grad pinlig eller ubehagelig for vidnet, kommer heller ikke i betragtning, når den blot ikke drar straf eller tap av den borgerlige agtelse efter sig. Ikke engang begrundet frygt for hevn og personlig overløst fritar vidnet for at forklare sig. Men i alle sådanne tilfælde gjælder det jo nøie at overveie, om forklaringen virkelig er nødvendig for straffesaken; ti uten nødvendighet bør ikke vidner avkræves den slags forklaringer. Denne bemerkning blir særlig at rette til

sakens parter; ti domstolen kan efter norsk lov i almindelighet ikke mot parternes ønske negte en bevisførelse, når den blot må siges at »vedrøre saken«.

Løfte om taushet har heller ingen betydning for vidnepligten. Selv om løftet er avgitt i den høitideligste form, må det betrodde åbenbares, hvis det kræves av vedkommende som vidne. Det samme gjælder, om det er på grund av vedkommendes stilling, at betroelsen har fundet sted. Foran, hvor der talles om de grunde, som utelukker fra vidnesbyrd, er det nærmere omtalt, at prester, saksførere, læger, jordmødre og forsvarere tillike med deres underordnede og medhjælpere i visse tilfælde er forbudt at avgi forklaring. Men bortset herfra kommer vidnets stilling aldrig i betragtning. Vi har således retsavgjørelser for, at bankfunktionærer må forklare sig om pengeindskud og andre retsforhold mellem banken og dens kunder, at mæglere må forklare sig om forretninger, som er avsluttet gjennom dem, og derunder også opplyse, mellem hvem forretningerne er sluttet, og at funktionærer på offentlig kontor må forklare sig om forhold, som de i sin stilling har erfart. Særlig interessant er en avgjørelse av Højesterets Kjæremålsutvalg (i Retst. for 1912 s. 989), hvor en forretningsmand, som hadde negtet et firma kredit på grund av meddelelser, mottat fra et opplysningsbureau, blev pålagt at oppgi bureauets navn og meddelelsens nærmere indhold, og hvor Utvalget bl. a. uttaler følgende: »Vor ret anerkjender ingen særstilling med hensyn til vidnepligt eller strafansvar for den, som gjør sig en næring av at indhente og meddele opplysninger bl. a. om kredit (oplysningsbureauer), likeså litt som den anerkjender nogen særstilling for pressemand, mæglere eller bankfunktionærer av den grund, at meddelelser og henvendelser er skedd under uttrykkelig avtalt eller almindelig forutsat taushetspligt. De har det samme ansvar og den samme vidnepligt som enhver anden. Taushetsløftet og det dertil svarende krav på anonymitet kan

nok ha sin gyldighet også retslig; et løftebrud kan også på dette område medføre erstatningspligt, når det sker retsstridig. Men loven anerkjender netop ikke anonymitetskravet i kollision med vidnepligten eller straffelovens bud, og selv om det mellem parterne var avtalt at skulle gjælde også i dette tilfælde, kan det selvsagt ikke ophæve lovens påbud og følgelig heller ikke gjøre vidneuttalelsen retsstridig.«

Som det fremgår av denne uttalelse, gjælder der heller intel særegt for redaktører og andre journalister. Her er spørsmålet meget praktisk, fordi artikler i aviserne som regel eller meget ofte er anonyme, og fordi man som følge derav er henvist til redaktøren for at få opgit forfatterens navn. Kan nu redaktøren negte at opgi dette av den grund, at han har lovet at fortie det, eller av den grund at det ikke ansees forenelig med hæderlig journalistik at opgi forfatteren, idet han, som det heder, »selv ønsker at overla ansvaret for artiklen«? Man har villet hævde dette på grundlag av, at han ellers utsatte sig for »tap av den borgerlige agtelse«. Men dette er øiensynlig uriktig. Selv om anonymitetsretten og de journalistiske æresbegreper indrømmes i sin almindelighet at hvile på et sundt og riktig grundlag, har dog loven ikke tillagt dem den betydning, at de skulde anerkjendes, også når skriftet er strafbart og det gjælder at få oplyst, hvem der er skyldig i den strafbare handling, eller når skriftet ellers indeholder meddelelser, som er av betydning for at få oplyst et strafbart forhold. Men i lovens øine kan det da heller ikke bevirke tap av borgerlig agtelse, at man følger lovens eget bud og opgir forfatteren. Hertil må der i tilfælde kræves noget mere. Enten må der klæbe særlige omstændigheter ved offentliggjørelsen, som viser moralske svagheter hos redaktøren, f. eks. at motivet for offentliggjørelsen er smudsig, eller redaktøren må ha hat en videregående befatning med artiklens fremkomst end blot at indta den i sit blad, og denne befatning må stille ham i

et særlig slet lys. Kan f. eks. artiklen efter sit indhold kun være fremkommet ved et brud på tillidsforhold og redaktøren vet dette eller endog selv er medskyldig i, at dette tillidsbrud har fundet sted, idet han f. eks. har bestukket forfatteren til at bryte sin taushetspligt og skrive artiklen, blir hans forhold lettelig så odiøst, at han må kunne negte at yde den hjælp til dets opklaring, som ligger i at opgi, hvem forfatteren er. Men bortset fra sådanne tilfælde, får bestemmelsen om fritagelsesret på grund av tap av den borgerlige agtelse neppe nogen anvendelse her.

Derimot er der en anden grund, som i mange tilfælde vil fritta redaktøren (og andre som er ansvarlige for skriftets offentliggjørelse) for at opgi forfatterens navn, nemlig hans eget strafferetslige ansvar. Ved vor nye straffelov er det tidligere for forbrydelser i trykt skrift gjældende substitutionsprincip ophævet. Redaktøren (utgiveren), forleggeren, trykkeren o. s. v. er ved siden av forfatteren fuldt ansvarlig for skriftets indhold efter de sedvanlige regler for medvirkning ved strafbare handlingers forøvelse. Er skriftet derfor av straffbart indhold, vil der alltid også kunne opstå spørsmål om straf mot redaktøren, forutsat at den straffebestemmelse, som der er anvendelse for, til like rammer medvirkning til handlingen, hvad som regel vil være tilfældet; navnlig ved ærekrænkelser, der er den forbrydelse, som der i praksis som oftest vil være tale om, er således medvirkningen like strafbar som selve forøvelsen. Selv om det ikke kan bevises, at redaktøren har kjendt skriftets indhold, vil han efter strl. § 431 kunne pådra sig en uagtsomhetsstraf, medmindre han selv beviser, at der ingen uagtsomhet kan lægges ham til last. Endelig sættes der i strl. § 322 straf for redaktøren, når forfatteren er ubekjendt og ikke på forlangende opgives for retten, eller når han ikke kan straffes, eller når han er under 18 år eller frakjendt statsborgerlige rettigheter; strafbarheten er dog her avhængig av forskjellige betingelser, som jeg ikke finder det nødvendig at gå nærmere ind på.

Er nu redaktøren likefrem sigtet for sådant straffbart forhold, — for medvirkning eller for overtrædelser av de nævnte §§ 431 eller 322 —, er saken klar. Han er i så fald fritat for at avgi enhver forklaring og altså også for at opgi forfatterens navn. Det samme gjælder, selv om ingen formelig sigtelse foreligger, når dog forfølgningen er rettet således mot ham, at han, efter hvad der tidligere er uttalt, rettelig bør indta en sigtets stilling. Dette vil regelmæssig være tilfældet overalt, hvor forfølgningen rettes mot nogen, som er ansvarlig for skriftet; ti selv om den i navnet er innskærket til kun at gjælde f. eks. forfatteren, er redaktørens medansvarlighet i dette tilfælde så nærliggende, at forfølgningen må siges i virkeligheten at være rettet også mot ham, sålænge ikke ethvert strafansvar uttrykkelig er frafalldt mot ham eller på anden måte bortfalldt.

Anderledes er derimot forholdet, når redaktøren ikke har krav på at indta en sigtets stilling, og så vil være tilfældet, når skriftet overhodet ikke er av straffbart indhold eller ialfald ikke kan være straffbart for redaktøren, eller når dette strafansvar dog ikke er nærliggende eller aktuelt, idet forfølgningen rettes mot andre end de, som er ansvarlige for skriftet, f. eks. mot den person, som i skriftet er beskyldt for noget straffbart. Her kan redaktøren i tilfælde kun påberåbe sig den ofte nævnte bestemmelse i strprl. § 177 og er følgelig forpligtet til at opgi forfatterens navn, medmindre dette opgivende kan forutsættes at ville utsætte ham selv eller visse pårørende for tap av den borgerlige agtelse, — hvorom allerede er talt, — eller for straf. Hvorvidt dette sidste kan forutsættes, vil bero paa omstændighetene. Strafansvaret er vistnok, forsåvidt den objektive side av handlingen angår, pådradd allerede ved skriftets offentliggjørelse, hvis dette er av straffbart indhold; men det står endnu igjen at bevise, at også de subjektive betingelser er tilstede, og for dette bevis vil meddelelsen af forfatterens navn i visse tilfælde kunne være af betyd-

ning. Sådant meddelelse vil nemlig kunne gi anledning til, at der kommer frem oplysninger, som viser, at redaktøren ikke har været i god tro, eller at han har tilsidesat tilbørlig agtsomhet, og isåfald utsætter meddelelsen ham for straf, og han vil være fri for at svare. Er forholdene derimot ikke av denne art, blir han pliglig til at opgi navnet. Hvorvidt det ene eller andet av dette er tilfældet, kan alene redaktøren selv vite; men det kan ikke, når han vil gjøre sin fritagelsesret gjældende, kræves, at han skal nævne de særlige omstændigheter, som gjør opgivelsen av navnet farlig for ham. Det må være nok, at han kort og godt angir, at meddelelsen vilde utsætte ham for straf, og derefter, hvis det forlanges, bekræfter denne angivelse med ed overensstemmende med den tidligere nævnte § 179.

Det har været hævdet, at der skulde tilkomme redaktøren en videregående fritagelsesret end den her nævnte. Selv om han ikke har krav på at indta en sigtets stilling, og selv om han ikke kan påberåbe sig § 177, skulde han dog være fritat for at forklare sig og altså også for at opgi forfatterens navn, overalt hvor skriftet er av sådant indhold, at der er en mulighed for strafansvar for redaktøren, hvor fjern denne mulighed end måtte være, forutsat at strafansvaret vilde bestå i medvirkning, og ikke blot i overtrædelser af strl. §§ 322 eller 431. Selv om forfølgningen er rettet alene mot den tredjemand, som i skriftet beskyldes for noget strafbart, skal redaktøren ha samme ret, som om forfølgningen var rettet mot ham selv; ti det kan hende, at undersøkelsen vil vise, at nævnte tredjemand intet galt har gjort, og at ansvar derfor tilslut vil kunne bli gjort gjældende mot redaktøren. Denne ret utledes av lovens almindelige principper. »Det er selvsagt ikke lovens mening«, heder det, »at påtalemyndigheten (eller den fornærmede) og retten skal ha det i sin magt vilkårlig at utsætte med sigtelsen for at tvinge den, som efter sakforholdet kan vente at bli sat under tiltale, til at forklare sig som vidne (under vidneansvar). Og lovens

almindelige regel må da bli den, at enhver, som indstevnes til avhørelse i en sak, kan negte at forklare sig, når spørsmålet gjælder omstændigheter, som kan begrunde ansvar mot ham selv.« På et andet sted anføres det, at redaktøren kan negte at opgi forfatterens navn, »sålænge der hviler et uopgjort ansvar over ham selv for beskyldningens fremførelse. At det er den anden side av saken, — den beskyldtes ansvar, — som for tiden interesserer påtalemyndigheten, kan ikke berøve redaktøren den i saksforholdet begrundede ret til fritagelse, sålænge stillingen juridisk set er den, at forfølgningen nårsomhelst kan bli rettet mot ham selv av påtalemyndigheten eller av den fornærmede.«

Denne mening, som er fremført av Justisdepartementet i en utførlig og høist interessant fremstilling til Odelstinget (se Odelstingsmeddelelse nr. 2 for 1912, side 23—44), er imidlertid efter min mening ikke riktig. Det er vistnok så, at det vilde være et misbruk, om påtalemyndigheten eller den private saksøker rettet sin forfølgning mere eller mindre på skrømt mot en tredjemand i hensigt derigennem at få adgang til at føre redaktøren som vidne for derefter at benytte hans vidneforklaring i en senere sak mot ham selv eller for derved at faa oplyst forfatterens navn og derefter rette forfølgning mot denne. Men sådant misbruk er i virkeligheten litet at befrygte; man kan ikke gå ut fra, at den offentlige påtalemyndighet skulde ville indlate sig derpå, og hvad den private saksøker angår, vil den tredjemand, mot hvem den første forfølgning skulde rettes, regelmæssig være ham selv, så sådan forfølgning her er utelukket av sig selv. Tilfældet blir derfor kun praktisk, når der efter skriftets eget indhold og efter forholdene forøvrig har været virkelig reel grund til ikke straks at reise nogen forfølgning mot dem, som er ansvarlige for skriftet, idet man har gåt ut fra, at hvad der indeholdes i det kan være sandt. Den efterforskning, som i den anledning foretages til belysning av de i skriftet omhandlede forhold, og

som nærmest vil være rettet mot vedkommende tredjemand, er fuldt legitim og adskiller sig i ingen henseende fra alle andre efterforskninger. Også ved disse kan det hende og hænder i virkeligheten meget hyppig, at en person, som senere viser sig at være den skyldige og da blir sigtet, avhøres som vidne. Den eneste forskjjel måtte være, at der, når det gjælder et skrift av et — objektivt set — straffbart indhold, allerede fra først av foreligger et faktum, som efter den almindelige erfaring lettelig utpeker skriftlets vedkommende og altså også redaktøren som mistænkt. Forholdet kan imidlertid i det enkelte tilfælde være et helt andet, idet de nærmere omstændigheter kan vise, at der ingensomhelst grund er til at mistænke redaktøren, og på den anden side er der mange andre efterforskninger, hvor mistanken på samme måte som her kan gå i to helt motsatte retninger. Ved enhver anmeldelse av en forbrydelse f. eks. foreligger den mulighet, at anmeldelsen kan være falsk eller ikke tilstrækkelig begrundet. Der foreligger altså også her et — objektivt set — straffbart faktum, på samme måte som tilfældet er med et skrift av straffbart indhold. Men ingen har faldt på, at en anmelder skulde kunne kunne negle at avgi vidneforklaring på det blotte grundlag, at han er anmelder, og at der er sat straf for uriktig anmeldelse. Loven har ikke villet frita for vidnepligt for sådanne blotte muligheters skyld, og det med rette; ti derved vilde i mange tilfælde enhver efterforskning efter straffbare handlinger kunne bli helt unyttig. Den kræver, at mistanken skal være alvorlig og aktuel, således at forfølgningen må siges i virkeligheten at være rettet mot vedkommende som sigtet. Ellers er han i alle tilfælde pliktig til at optræde som vidne. Men forat han ikke derunder skal behøve at åbenbare ting, som kan benyttes under en mulig senere straffesak mot ham selv, har loven git bestemmelsen i § 177 om, at han kan negle at svare på spørsmål, hvis besvarelse kan utsætte for straf eller tap av den borgerlige agtelse. Og denne bestemmelse er den

eneste, som er git i dette øiemed. Hverken lovens ordlyd eller dens principper fører videre.

Overensstemmende med det her anførte er også den gjældende praksis. Mens der findes avgjørelser av Høiesterets Kjæremålsutvalg, som har fritat redaktøren for at opgi forfatterens navn, hvor efterforskningen har gåt i retning av at gjøre strafansvar gjældende mot forfatteren, haves der på den anden side avgjørelser av Utvalget, hvor redaktøren er blit pålagt at opgi navnet i tilfælde, hvor efterforskningen var rettet på at få oplyst det forhold, som en tredjemand i vedkommende artikkel beskyldtes for at ha gjort sig skyldig i. Specielt en avgjørelse av 31 juli 1908 (Retstidende for 1908 side 653) er her av interesse. I en avis hadde der stået nogen artikler, hvori en navngit officer beskyldtes for under tjenesten at ha optrådt utilbørlig ved at utskjelde sine underordnede og på anden måte. Der indlededes efterforskning mot officeren, og avisens redaktør blev ført som vidne. Det viste sig imidlertid, at han ikke kunde gi opplysninger av betydning, idet han ingen personlig kjendskap hadde til de ting, hvorfor officeren var beskyldt, og navnlig intet kunde oplyse om de enkelte tilfælde, ved hvilke officeren skulde ha optrådt på anførte måte. Han erkjendte, — såvidt det kan sees av referatet, — at han selv hadde skrevet artiklerne, men anførte, at indholdet var bygget ene og alene på, hvad han hadde fåt meddelt av andre. Han negtede at opgi, hvem disse andre var, idet han hævdede, at artiklerne efter sit indhold var av ærekrænkende natur, og at en redaktør under sådanne omstændigheter ikke kan være pliktig til at opgi kilde. Ved Kjæremålsutvalgets nævnte kjendelse blev imidlertid denne hans indsigelse forkastet, og til det samme resultat måtte Utvalget være kommet, om ikke redaktøren selv hadde været forfatter, men hadde mottat det færdige manuskript av sin hjemmelsmand.

Denne avgjørelse vakte megen opsigt særlig blandt pressens mænd og foranlediget henvendelser til Justis-

departementet om at få loven forandret, og dette har igjen git anledning til, at departementet har undergit spørsmålet en nøiere drøftelse i den foran nævnte meddelelse til Odels-tinget. Efter den forståelse av den gjældende lov, som departementet herunder kom til, og som altså ikke stemmer med hittidig praksis eller med hvad jeg har fremstillet som det rigtige, fandt departementet, at der ikke var grund til at foreta nogen sådan forandring.

Jeg skal sluttelig nævne, at bestemmelsen i § 177, for såvidt angaar fritagelse på grund av mulig strafansvar, likeså litt her som i andre tilfælde er anvendelig, når dette ansvar er bortfaldt ved en efterfølgende omstændighet, f. eks. ved præsription eller ved at straf er frafaldt av alle, som er påtaleberettiget. Isåfald blir redaktøren i alle tilfælde pliktig til at opgi forfatterens navn, medmindre han kan hævde, at han derved vilde utsætte sig eller visse pårørende for tap av den borgerlige agtelse. Jeg skal ikke her gå nærmere ind på, hvorvidt det er berettiget av den offentlige påtalemyndighet i noget tilfælde at frafalde strafansvar mot en redaktør blot for derved at tvinge ham til at opgi forfatterens navn og på den måte gjøre ham til et slags kronvidne. Jeg skal kun nævne, at den formelle myndighet hertil har påtalemyndigheten alltid, om det end blot er i rene undtagelsestilfælde, at de reelle betingelser for det vil være tilstede. Hvad den private saksøker angår, har man jo ikke nogen i hans stilling liggende garanti for, at han vil ta den slags hensyn. Men hvad jeg vil fremhæve er, at det alene er de påtaleberettigede selv, som har at bedømme, om strafansvar skal frafalles, og domstolene er under alle omstændigheter avskåret fra at kritisere deres bestemmelse i så henseende. Er straf derfor frafaldt av alle påtaleberettigede, nytter det ikke at gjøre gjældende for domstolen, at så ikke burde være skedd.

Jeg er hermed færdig med fremstillingen av de grunde, som efter vor straffeproseslov kan fritta for pligten til at avgi vidnesbyrd. Jeg skal tilføie, at sådan fritagelsesret

også kan følge av statsretslige og folkeretslige regler. Dette gjælder Kongen, som ikke mot sin vilje kan føres som vidne i nogen sak, og det gjælder personer, som har eks-territorialitetsret, altså navnlig gesandter og til en viss grad også konsuler. Endelig er det antat at følge av bestemmelserne om hemmeligholdelse av stemmegivningen ved offentlige valg, at ingen er pliktig til som vidne at forklare sig herom. Dette sidste er dog noget tvilsomt og følges ikke altid i praksis.
